

לקראת שבת

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

מתורת

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שנה ד / גליון קכא

ערש"ק פרשת בשלח ה'תשס"ז

פתח דבר

בעזה"ת.

לקראת שבת פרשת בשלח, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון קכא), והוא אוצר בלום מתוך רכבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
מכון אור החסידות

אה"ק:

ת.ד. 2033 כפר חב"ד 72915

טלפון: 03-9604-832 פקס: 03-9607-370

ארה"ב:

845 Eastern Parkway, Brooklyn, NY 11213

(718) 732-9017/8

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור הא דתשובת משה ואהרן אודות המן נחלקה לב' אמירות, מפני ב' העניינים שבתשובה זו; וגם – כיצד "בשמעו את תלונותיכם" הוא טעם ל"וראיתם את כבוד ה'?"

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טז עמ' 161 ואילך)

יינה של תורה

ביאור ענין המן – "לחם מן השמים" והשפעתו על "לחם מן הארץ" – שאכלו ישראל לאחר כניסתם לארץ; שייכות המן לענין השבת (שנכתב בפר' המן); עומק מידת הבטחון שילפינו מענין זה.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק טז עמ' 173 ואילך)

חידושי סוגיות

בגדר מצות סעודה במוצאי שבת – ידייק בלשון רבינו הזקן בשולחנו, דמשמע שהיא פרט בקיום מצוה אחרת באופן ד"מן המובחר"; יאריך להוכיח במקור סעודה זו, שהוא זכר לדרך אכילת המן שהיו סועדים ממנו בצאת השבת; יסיק שקדושת השבת עצמו נמשך לסעודה זו, והיא דין בג' סעודות עצמם.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק לו עמ' 70 ואילך)

הוספה – דרכי החסידות

אגרת קודש מכ"ק אדמו"ר מוהרי"צ מליובאוויטש נ"ע אודות אופן העבודה בתיקון המידות.

(אגרות קודש חלק ח עמ' מד)

מקרא אני דורש

תלונות מחד ואמונה מאידך

ביאור הא דתשובת משה ואהרן אודות המן נחלקה לב' אמירות, מפני ב' הענינים שבתשובה זו; וגם – כיצד "בשמעו את תלונותיכם" הוא טעם ל"וראיתם את כבוד ה'?"

א. בפרשתנו מסופר על תלונת בני ישראל במדבר, לאחר שכלה הלחם שהביאו עמם מארץ מצרים. ותלונה זו הביאה לידי כך שהקב"ה נתן להם מן – לחם – בבוקר, ובשר בערב, וכמסופר בארוכה בהפרשה.

והנה, כהקדמה לנתינת המן וכו' מספרת התורה על דברי משה ואהרן לבני ישראל, המתחלקים לשתי אמירות:

(א) "ויאמר משה ואהרן אל כל בני ישראל, ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים. ובוקר וראיתם את כבוד ה' בשמעו את תלונותיכם על ה' וגו'".

(ב) "ויאמר משה, בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע, בשמוע ה' את תלונותיכם אשר אתם מלינים עליו וגו'".

והקשו במפרשים, מדוע הענין מתחלק לשתי אמירות שונות? לכאורה, הרי מדובר באותו התוכן: הקב"ה יתן לישראל לחם ובשר, בבוקר ובערב, ועל ידי זה ידעו שהקב"ה שמע את תלונותיהם ויראו את כבוד ה'; ואם כן, הי' צריך לצרף את שתי האמירות כדיבור אחד!

ועוד זאת: מדוע האמירה הראשונה נאמרה על ידי משה ואהרן יחד, ואילו האמירה השנייה נאמרה על ידי משה לבדו?!

ב. ויש לומר בזה:

תשובתו של הקב"ה לבני ישראל על טענותיהם ותלונתם – מתחלקת היא לשניים:

(א) תשובה על עצם טענתם, בדבר סיפוק צרכיהם הגשמיים – לחם ובשר;

(ב) דברי הוראה ומוסר לתיקון מצבם הרוחני – שכן צורת ההתלוננות כלפי הקב"ה מלמדת על מצב רוחני הדורש תיקון.

ואלו הן שתי האמירות:

בתחילה דיברו משה ואהרן יחד – שני המנהיגים של בני ישראל, שהם אלו שהוציאו מארץ מצרים ותפקידם להדריך את ישראל בדרך הישר, דברי מוסר ותוכחה בענין המצב הרוחני של בני ישראל: "ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים וגו'" – היינו: בערב יתן לכם ה' בשר ותראו כי התלוננות שלכם אינן נכונות, "לפי שאמרתם לנו כי הוצאתם אותנו, תדעו כי לא אנחנו המוציאים, אלא ה' הוציא אתכם שגיזו לכם את השליו" (כלשון רש"י עה"פ);

ולאחר מכן היתה אמירה נוספת של משה לבדו, שהוא רועה ישראל שתפקידו לספק להם את צרכיהם "כאשר ישא האומן את היונק" (בהעלותך יא, יב), והוא מתייחס לעצם הבקשה בדבר המזון הגשמי: "בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם בבוקר לשבוע, בשמע ה' את תלנותיכם אשר אתם מלינים עליו וגו'".

ג. אך עדיין חסר ביאור:

אם האמירה הראשונה, שנאמרה על ידי משה ואהרן, באה בתור מוסר ותוכחה כנגד בני ישראל על צורת תלונתם כלפי ה' – כיצד נכנס כאן הענין של "ובוקר וראיתם את כבוד ה'", שמדגיש תוכן חיובי ורצוי, שבני ישראל יזכו לראות את כבוד ה'? איך נכנס תוכן זה בתוך דברי התוכחה?!

ובאמת, קושיא זו היא בלשון הפסוק עצמו: הכתוב מתחיל ואומר "ובוקר וראיתם את כבוד ה'", וממשיך לנמק זאת באומרו: "בשמעו את תלנותיכם על ה'";

ותמוה (כקושיית הרמב"ן): הרי זה "טעם לסתור"! אם הקב"ה שמע כיצד בני ישראל מתלוננים עליו, לכאורה מהווה הדבר סיבה למנוע מהם את גילוי "כבוד ה'";

אלא (וראה בארוכה מלבי"ם כאן):

התלונות של בני ישראל הראו על דבר והיפוכו. מחד גיסא, בקשת הצרכים בסגנון של תלונה וטרוניא, מלמדת על מצב בלתי רצוי; אבל מאידך, בתוכן התלוננות מודגשת האמונה

לקראת שבת

ט

של בני ישראל בקב"ה, שבני ישראל יודעים שהקב"ה הוא הזן ומפרנס לכל, ולכן הם מבקשים ותובעים דוקא ממנו את צרכיהם.

ובהתאם לשני צדדים אלו בדברי התלונה – באו שני פרטים בתשובתם של משה ואהרן:

כנגד החלק השלישי, הצורה הבלתי מתאימה של תלונה וטרוניא, נאמר להם: "ערב וידעתם כי ה' הוציא אתכם מארץ מצרים", וכדברי רש"י: "ערב וידעתם כי היכולת בידו ליתן תאותכם ובשר יתן, אך לא בפנים מאירות יתננה לכם, כי שלא כהוגן שאלתם אותו";

וכנגד החלק החיובי שבענין, זה שבני ישראל מאמינים הם בקב"ה ויודעים שהוא הזן ומפרנס – ממשיך הכתוב ואומר: "ובוקר וראיתם את כבוד ה'", וכדברי רש"י: "הלחם ששאלתם לצורך, בירידתו לבוקר תראו את כבוד אור פניו, שיורידהו לכם דרך חיבה".

וזהו גם המשך הכתוב שמנמק ומסביר – "בשמעו את תלונותיכם על ה'":

זכות זו לראות את כבוד ה', היא כתוצאה מכך שהקב"ה שמע שאתם מתלוננים על ה', דבר שמוכיח כי אתם מאמינים בו ויודעים שדוקא הוא שביכולתו לספק את צרכיכם! הוי אומר: מאחר שמאמינים בקב"ה – יזכו לראות את כבוד ה'. מידה כנגד מידה.

יינה של תורה

עומק מידת הבטחון

ביאור ענין המן – "לחם מן השמים" והשפעתו על "לחם מן הארץ" – שאכלו ישראל לאחר כניסתם לארץ; שייכות המן לענין השבת (שנכתב בפר' המן); עומק מידת הבטחון שילפינו מענין זה

א. הפעם הראשונה בה נזכרו בתורה (בפירושו) דיני וציוויי שבת, הוא בפרשת המן (פרשתנו טז, כה). ומכיון שכל עניני התורה הם בדיוק, מובן, שישנה שייכות מיוחדת בין עניני המן והשבת.

וכדמשמע גם מהמובא בשם הרס"ג (ספר העתים הל' ברכת ועונג שבת סקפ"ד (בסופו)), דהנמצא בשבת בדרך רחוקה, ואינו יודע איזו פרשה צריכים לקרוא, קורא בפרשת המן. וכן משמע גם מדברי הזהר (ח"ב סג, ב), דהגם שבשבת לא ירד המן, הנה הברכה מלמעלה על ירדת המן (בששת ימי השבוע) היתה בשבת.

להלן יבואר השייכות התוכנית בין עניני המן והשבת, ובפרט בענין האכילה דשבת, דדיני' (דין ג' סעודות ודין לחם משנה) למדים מהכתובים דפרשת המן.

ב. דהנה, בענין המן נאמר (טז, ד) "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים". אשר החילוק בין לחם מן השמים ללחם מן הארץ הוא – דבלחם מן הארץ דרושה יגיעה רבה בחרישה, זריעה וכו'; משא"כ לחם מן השמים – בא מן המוכן, ללא טירחא ויגיעה.

לקראת שבת

יא

ובפנימיות הדברים – לחם מן הארץ מורה על השפעה מלמעלה באופן בו דרושה עבודה מצד האדם בכדי לקבל את השפע; משא"כ לחם מן השמים מורה על השפעה מלמעלה הבאה מאלי' – בלא עבודת האדם.

ומובן, שב' אופני השפעות אלו, חלוקות גם לגבי רגש האדם בבטחונו בקב"ה: כאשר ההשפעה תלוי' בפעולת האדם ('לחם מן הארץ'), אזי הגם שהאדם מאמין שהכל מאתו ית', וגם הלחם, שהוא טרח ויגע בו, גם הוא מאתו – הנה מכיון שסוף סוף נדרשת כאן עבודת האדם, שעל-ידיה יומשך השפע מאת ה', לכן יתכן והאדם יחשיב גם את יגיעתו הוא כגורם להלחם, ולא יהי' בטחונו רק בה' בשלימות;

משא"כ בלחם מן השמים – בזה רואה האדם במוחש שאינו תלוי בעבודתו כלל, ורק ה' הוא הנותן השפע. ולכן בטחונו בה' כאן הוא בשלמות, דידוע הוא בבירור שהכל מאתו ית' [וכפי שהי' זה במן שאכלו במדבר, דהי' אסור להותיר ממנו למחר – דזה הי' בכדי להוכיח לישראל, שלא צריכה להיות להם כל דאגה לפרנסתם, דהיא תלוי' רק בה' לבד].

ג. והנה, הגם שהמן הי' "לחם מן השמים", שלא הי' תלוי כלל בעבודת האדם (דלכן הי' יורד כל בוקר בתמידות, בלא חילוק מה הי' מצבם של ישראל אז) – הנה אעפ"כ מצינו שהיתה בו שייכות לעבודת האדם.

דהנה, איתא בגמ' (תענית עה, א): "כתיב וברדת הטל על המחנה . . . וכתיב ויצא העם ולקטו וכתיב שטו העם ולקטו, הא כיצד, צדיקים ירד על פתח בתיהם בינונים יצאו ולקטו רשעים שטו ולקטו. כתיב לחם וכתיב עגות וכתיב וטחנו, הא כיצד, צדיקים לחם, בינונים עוגות, רשעים טחנו בריחים".

והיינו, שגם במן היתה טירחא מסויימת מצד האדם באסיפתו. ויתירה מזו – טירחא זו היתה תלוי' במצבו של האדם. דלצדיקים היתה ההשפעה באופן היותר טוב ולרשעים להיפך וכו'.

כלומר, דאע"פ שהשפעת המן היתה השפעה גבוהה שאינה תלוי' במעשי האדם ("לחם מן השמים"), הנה השפעה זו גופא, המשיך אותה הקב"ה כפי עבודת ומעשי האדם. ולהלן יתבאר הצורך בזה – מדוע הוצרך להיות שההשפעה ד"לחם מן השמים", יהי' לה שייכות לעבודת האדם.

ד. דהנה, ענין המן הי' הכנה לכניסת בני' לארץ, דשם היתה פרנסתם באופן ד'לחם מן הארץ': דעל-ידי שראו בגלוי (במן) איך שפרנסתם אינה תלוי' בהם כלל, אלא רק בקב"ה לבדו – הנה גם כשיגיעו לארץ, שם יהיו צריכים להתעסק ולהביא פרנסתם בעצמם, הנה גם אז לא ישכחו ד"הוא הנותן לך כח לעשות חיל";

ויתירה מזו – ירגישו את אותה הרגשה ממש ד'לחם מן השמים' ב'לחם מן הארץ': דמכיון

לקראת שבת

והנהגת הקב"ה עם בני"ה היא למעלה מגדרי והגבלות העולם, הנה גם בעת שנראה שפרנסתם באה בכח עבודתם ויגיעתם כו' ('לחם מן הארץ') – האמת היא שעבודתם אינה גורמת כלל את ההשפעה, אלא השפעת הפרנסה שלהם היא לגמרי מצד למעלה, ואינה קשורה לדרכי הטבע.

[כלומר – לא רק שעבודת האדם היא רק 'לבוש' להשפעה הבאה מאת הקב"ה; ואת ה'לבוש' דעבודת הפרנסה גופא הוא עושה מפני שכך הוא רצונו ית' – דהרי בזה ההשפעה קשורה עדיין לכלי הטבע. אלא – באמת גם ה'לחם מן הארץ' גופא אינו תלוי כלל בעבודת האדם, ונמשך מלמעלה מכוחותיו, ורק שהקב"ה רצה שתהי' גם עבודה דהאדם (וע"ד המן – שהי' לגמרי מלעלה, אלא שמצד רצון הקב"ה היתה בו גם שייכות לעבודת האדם].

ובזה מתחדש עומק נפלא במידת הבטחון בקב"ה – דזה שהאדם בטוח בה' כאשר אין לו אפשרות להצליח בדרכי הטבע, וברירתו היחידה היא להשליך על השם יהבו, אזי בטחונו הוא רק מפני שאין לו ברירה אחרת; אמנם, כאשר פרנסתו מצויה גם בדרכי הטבע, ואעפ"כ יודע שזה לא תלוי בעבודתו אלא הכל מאת ה' – אזי זוהי שלימות מידת הבטחון.

ובזה מתבאר מה שהמן הי' צריך להיות שייך למעשי האדם (אף שהי' "לחם מן השמים", כנ"ל) – דאם לא הי' בו שייכות כלל למעשי האדם, הי' מקום לטעות ולומר, דהא דהכל תלוי בה' הוא דוקא בשפע שאינו תלוי כלל במעשי האדם. ולכך עשה הקב"ה שבהשפעת המן תהי' שייכות מסוימת לעבודת האדם, בכדי להוכיח לבנ"י שאף עבודתם ב"ארץ נושבת" (באופן ד'לחם מן הארץ') – הגם שהיא לפי מעשי האדם, באמת היא באה אך ורק מלמעלה.

ה. עפ"ז יובן הקשר התוכני בין המן לשבת, שגם בה מצינו הענינים הנ"ל שהיו במן:

דהנה, כשם שהמן הי' "לחם מן השמים", והשפעתו היתה תלויה לגמרי בקב"ה – כך מצינו גם בשבת, שנאמר בה (ביצה טו, ב) "לוו עלי . . . והאמינו כי ואני פורע". כלומר, דגם כשאין לו במה לקנות צרכי השבת, ואף אם יקח הלואה אין לו במה לפרוע אותה – צריך לסמוך לגמרי על הקב"ה – "לוו עלי . . . ואני פורע". מכיון שצרכי השבת מגיעים ע"ד "לחם מן השמים" – בלי עבודת המקבל.

לאידך, ביחד עם זה, יש כאן גם שייכות למעשי האדם – דדרושה השתדלות עכ"פ ד"לוו"; ויתירה מזו, ע"פ הלכה (שו"ע רבינו הזקן סי' רמב ס"ג) חל דין זה חל רק כשיש להאדם חפצים שיכול למשכנם. והיינו, דהגם שלא יפרע במשכון זה את ההלוואה (דהרי "לוו עלי . . . ואני פורע") – מ"מ דרוש שיהי' כאן איזה (טירחא ו') 'כלי' מצד האדם. והיינו ע"ד המן שהיתה בו גם שייכות מסוימת לטירחא ועובדת האדם.

וע"ד שהמן הי' כהכנה לכניסת בני"ה לארץ, כן הוא גם בשבת – דהיא הכנה להעבודה בששת ימי החול; והיינו, דגם בימי החול, בהם תלוי הפרנסה בעבודת האדם, יורגש אצל האדם שהכל מה' ולא תלוי בעבודתו, ומה שצריך לעבודה הוא רק מפני שכך רצה ה' – ע"ד רצונו שעבור צרכי שבת תהי' טירחא מסוימת דהלוואה ומשכון.

חידושי סוגיות

בגדר מצות סעודה במוצאי שבת

ידייק בלשון רבינו הזקן בשולחנו, דמשמע שהיא פרט בקיום מצוה אחרת באופן ד"מן המובחר"; יאריך להוכיח במקור סעודה זו, שהוא זכר לדרך אכילת המן שהיו סועדים ממנו בצאת השבת; יסיק שקדושת השבת עצמו נמשך לסעודה זו, והיא דין בג' סעודות עצמם

א.

יחקור בדין סעודה דמוצ"ש ומקור החיוב בזה

כתב רבינו הזקן בשולחנו (או"ח סי' ש ס"ג. והוא ממג"א שם) בדיני סעודת מלוה מלכה: "טוב לבשל בשר או דבר אחר במוצאי שבת לכבוד סעודה זו, ובזמננו שמאחרין כ"כ סעודה ג' שאין יכולים לאכול במ"ש יכולים לקיים סעודה זו בפירות", ואח"כ ממשיך (בסוגריים!) "וא"צ להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי² שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד".

ורעתו היתה לחזור ולשנות פרק זה לראות אם צדקו דבריו. וראה קונטרס השלחן (להררא"ח נאה) מבוא ס"ח. ואכ"מ. – וראה לקמן הערה 30.
(2) ראה שו"ע אדה"ז או"ח סרצ"א ס"א (מטוש"ע

1) ולהעיר ממ"ש המהרי"ל (אחי אדה"ז) בשארית יהודה (חאו"ח ס"ו. נעתק בהוספות לשו"ע אדה"ז קה"ת ח"א ע' 52 [356]): שמעתי מפי קדשו (דאדה"ז) פעמים רבות דכל ספק (בשו"ע) העמיד בתוך חצע"ג

לקראת שבת

ולכאורה צ"ע קצת מ"ש "אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", דלכאורה הול"ל שהיא "מצוה בעלמא"³ וכיו"ב, ולא שהיא "מצוה מן המובחר", שלכתחילה צ"ל קיום המצוה באופן זה דוקא?⁴

ויובן זה בהקדים ביאור מקורה וגדרה של סעודת מלוה מלכה, דחובת ג' סעודות למדו בגמ' (שבת קיז, סע"ב) מג' פעמים "היום" שנאמרו במן (פרשתנו טז, כה. וראה מכילתא שם. ועוד) – "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה' היום לא תמצאוהו בשדה" (וי"א שהוא חיוב מה"ת (ראה לבוש או"ח ר"ס רצא. ט"ז סתרע"ח סק"ב. ועוד⁵)), משא"כ סעודת מלוה מלכה לא מצינו עלי' לימוד מקרא.

ובגמ' (שבת קיט, ב) איתא "לעולם יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", ובפרש"י⁶ "במוצ"ש, נמי כבוד שבת ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר", ובהמשך הגמ' שם הובא סיפור דר' אבהו עשו לו במוצאי שבת "עיגלא תילתא" (אע"פ שלא הי' אוכל אלא מעט, "כולייתא"). ובפשטות משמע, שזהו טעמה של סעודה זו⁷, כדי לכבד את השבת ביציאתו ("כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר") ע"י סעודה זו.

ולהעיר דמאמר זה אינו מדבר ע"ד חיוב אכילת סעודה במוצ"ש, אלא רק ע"ד סידור השולחן⁸. וכדמוכח מזה שמאמר זה הובא בש"ס בהמשך למאמר ר' אלעזר "לעולם יסדר אדם שולחנו בערב שבת אע"פ שאינו צריך אלא לכזית", שבזה פשוט דמ"ש "יסדר אדם שולחנו בע"ש כו"י אינו החיוב דסעודת ליל שבת (שהיא בלילה), אלא הוא חיוב סידור השולחן בע"ש (קודם כניסת השבת).

6) ובב"י לטור סי' ש שם (משבלי הלקט): משל שמלווין את המלך ביציאתו כשם שמלווין אותו בכניסתו. וראה שו"ע אדה"ז שם ס"א.

7) וכן משמע לכאורה בפרש"י שבת (ק"ח, א ד"ה אכלי'): "ולא תצטרך לאכול בלילה, ואע"ג דאמרינן לקמן לעולם יסדר אדם שולחנו במוצ"ש כו", ומשמע דסידור השולחן היינו גם חיוב אכילת סעודה (אבל ראה לקמן הערה 13). וראה גם רדב"ז לרמב"ם הל' מתנות עניים (פ"ט הי"ג) "ואע"ג דמצוה לאכול במוצ"ש כמי שמלווה את המלך כו".

8) ראה גם מחצית השקל למג"א סי' רדע סק"ב.
9) וכבר תמה בב"ח לטאו"ח כאן, למה לא הביא הטור דין זה גם לענין ליל שבת, וכ' דאולי נכלל בדברי הטור סי' רסב. ע"ש.

8) לענין סעודה שלישית: "החכם עיניו בראשו שלא למלאות בטנו בסעודת הבקר כדי ליתן מקום לסעודה שלישית".

3) להעיר מלשון התוס' (מנחות ה, ב) "אינו אלא מצוה מן המובחר בעלמא". אבל כיון שבדרך כלל לשון זו מורה להיפך (כבפנים), לכאורה לא הו"ל לאדה"ז לנקוט לשון זו בשו"ע שלו שצ"ל בלשון ברורה.

4) ובגדו"ד, מכיון שסעודה זו היא מצוה מן המובחר, א"כ מדוע לא אמרינן גם בזה "החכם עיניו בראשו" להקדים סעודה ג' בשביל שיאכלו סעודה זו כראוי.

5) (וראה תו"ש פרשתנו שם ובמילואים סט"ז. וש"ג.) – אבל בשו"ע אדה"ז ר"ס עדר "ורמוז לזה כו". ואכ"מ.

לקראת שבת

טו

[והוא מדין כבוד שבת, וכמ"ש הרמב"ם (הל' שבת פ"ל ה"ה) (לאחרי שהביא שני מאמרים אלו להלכה ע"ד סידור השולחן בע"ש⁹ ובמוצ"ש) "כדי לכבדו בכניסתו וביציאתו", ומביאו שם בהמשך לעוד עניני הכנה שחייבים לעשות בבית בערב שבת בשביל כבוד שבת¹⁰ – ואילו דין סעודת שבת אינו ענין לכבוד שבת, אלא לעונג שבת¹¹],

שמזה מובן דגם המאמר "יסדר אדם שולחנו במוצאי שבת" לא מיירי בחיוב אכילת סעודה, אלא ע"ד אופן עריכת השולחן לסעודה כדי לכבד את השבת ביציאתו¹², ובלשון אדה"ז כאן (סי' ש"ס"א. והוא כט"ז שם¹³) "יש לו לעשות הכנה בסידור השולחן כגון פריסת מפה וכיוצא בזה" [דאע"פ שאין בכוונת האדם לאכול אלא כזית, הרי מכבוד שבת (גם ביציאתו) לערוך את השולחן כאילו הוא הולך לאכול "סעודה גמורה" (לי' אדה"ז שם)].

ולכאורה יש מקום לומר, דמעיקר הדין אין סעודה זו חובה, אלא שכיון שכך היא דרכם של בני אדם, לאכול במוצאי שבת, דאף שכבר אכלו סעודה שלישית, הרי כיון שע"ד הרגיל לילה הוא זמן סעודה (ראה פרשתנו טז, ח וברבינו בחיי שם. ועוד), לכן אוכלים עוד סעודה (עכ"פ סעודה קטנה) בלילה [ורק גבי מי שמתפרנס מן הצדקה יש קס"ד בגמ' (שבת ק"ח, א) שלא ליתן לו סעודה למוצאי שבת "דאמרינן לי' מאי דבעית למיכל באפוקי שבתא אכלי' בשבתא"] – ובזה הוא הדין דסעודת מלוה מלכה, שמצד החיוב דכבוד שבת, חייבים להכין השולחן לסעודה זו (שבני אדם אוכלים בלא"ה) "כמו לסעודה גמורה" (לי' אדה"ז שם). אבל מי שאינו אוכל סעודה זו בכל לילה אין עליו חיוב אכילה.

אבל אין לומר כן, שהרי מוכח בכ"מ שגוף הסעודה הוי מצוה, וכלשון אדה"ז ש"יכולים לקיים סעודה זו בפירות", ולאח"ז כתב "שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", שמזה מובן שגם גוף הסעודה היא קצת חובה עכ"פ (ועד שיש אומרים (ביאורי הגר"א לשר"ע שם¹⁴) שסעודה זו צ"ל בפת).

וצריך ביאור, מהו מקורה וטעמה של סעודה זו.

"מלוה מלכה" (כמלווה את המלך בכניסתו).
ומה שסעודת מוצ"ש נק' "מלוה מלכה", י"ל לפי שזמן לוויית המלך "ביציאתו" הוא בעת סעודה זו. ולהעיר ממ"ש באל"י רבה כאן (סק"א) שאם נמשך סעודה ג' עד אחר חשיכה א"צ לאכול עוד סעודה רביעית.

13) וגם לדעת הב"ח שם, ש"יסדר שולחנו" היינו הכנת מאכלים כמו לסעודה גמורה (ע"ש), אין הכוונה ב"יסדר שולחנו" לחיוב אכילת סעודה זו, אלא רק הכנת הסעודה.

14) וראה גם מחזיק ברכה שם סק"א (הובא בשע"ת שם), ועוד. – ובסי' האריז"ל (ר' שבתי. ועד"ז בקול יעקב) במקומו: ויסדר שולחנו בב' ככרות כו'.

10) וראה גם טשו"ע ושו"ע אדה"ז ר"ס רסב"א.
11) ראה שבת ק"ח, ב. רמב"ם שם ה"ז ואילך.
טאו"ח סי' רמב. שו"ע אדה"ז שם (בריש הסימן). ועוד.

12) אלא שמזה גופא מובן שצ"ל גם סעודה (דדוחק גדול לומר שיש חיוב לסדר השולחן מבלי לאכול משהו), אבל אין הכרח שזהו טעם הסעודה, כדי ללוות כו'. והרי לא מצינו שסעודת ליל שבת נק'

א) בשו"ע אדה"ז כאן (סי' ש"ס"א) "כמו בכניסתו כמו שנת' בטי' רמ"ב". והוא טה"ד וצ"ל (כמו שנתקן בלוח התיקון בהוצאת קה"ת) "רס"ב", ע"ש. וראה גם ב"ח וט"ז כאן.

לקראת שבת

ב.

יוסיף להקשות במה שב' רש"י גבי סעודה זו

גם צ"ע בדברי רש"י הנ"ל שסידור השולחן במלוה מלכה הוא "ללוות ביציאתו דרך כבוד כאדם המלוה את המלך בצאתו מן העיר", דממשל זה מובן, שעד אז עדיין לא "הלכה" השבת (כמו במשל, שבעת שמלווין את המלך עדיין נמצא המלך בקרב העם המלווים). ולכאורה, אע"פ שחייבים להוסיף מחול על הקודש הן בכניסתו והן ביציאתו (ר"ה ט, א. וש"נ¹⁵), הרי הענין דמלוה מלכה הוא דוקא לאחרי הבדלת וצאת השבת.

ובשו"ע אדה"ז (כאן ס"ב, והוא ע"פ הט"ז שס"ט) כ' ש"ש נוהגין . . לומר פיוטים וזמירות אחר הבדלה ללוות את השבת אחר שיצא כדרך שמלווין את המלך אחר שיצא מן העיר. ועדיין צריך ביאור כנ"ל, דלכאורה, במשל יציאת המלך היציאה היא רק מן העיר, אבל המלווים עדיין נמצאים אצל המלך, ואילו בנמשל, לכאורה לאחרי הבדלה¹⁷ אין קדושת השבת "ביחד" עם בני".

ועכצ"ל שגם לאחרי צאת השבת (בהבדלה) עדיין לא הלכה לגמרי. ובנ"כ השו"ע (שערי תשובה לסי' ש שם (ממחזיק ברכה שם סק"ב)) הביאו בשם תלמידי האריז"ל (ראה פע"ח שער השבת קרוב לסופו. סי' האריז"ל שם) "שהנפש יתירה אין הולכת לגמרי עד אחר סעודת מוצאי שבת לכן אין ראוי להתעסק במלאכה שאינה אוכל נפש עד אחר סעודת מוצאי שבת".

וצריך ביאור בגדר זה שהביאו הפוסקים, מהי השייכות בין הליכת הנשמה יתירה (ושבת בכלל) עם סעודת מלוה מלכה, שעד סעודה זו הוי כמלך בצאתו מן העיר שעדיין נמצא בקירוב מקום ועם אנשי העיר, ואנשי העיר מלווים אותו.

ג.

יבאר בזה מן המדובר בכתובים גבי חיוב סעודות זכר למן

ויש לומר הביאור בגדר סעודה זו, שהוא מסיפור הכתובים:

ירידת המן היתה באופן של הלילה הולך אחר היום, וכמפורש בכתוב שירידתו היתה בבוקר (פרשתנו טז, ח. שם, יג. כא), ומהעומר מן שירד בבוקר הי' מזון לשתי סעודות¹⁸, סעודת

ובבקר לחם, בפשטות בא לשלול רק שלא יאכלו בשר בבוקר (כדחז"ל יומא עה, ריש ע"ב), אבל לחם אכלו גם בערב, שהרי עיקר הסעודה בפת. ועכצ"ל כן לפי הדיעות שהשליו דפרשתנו הי' רק לזמן קצר (תנא דבי אליהו רבה פ"ב. תוס' ערכין טו, ב. ריב"א פרשתנו טז, יג. ועוד).

15) וראה שו"ע אדה"ז או"ח סרס"א ס"ד.
16) אלא שבט"ז כ' רק "אחר שיצא המלך", ובאדה"ז מוסיף ומדגיש "אחר שיצא מן העיר".
17) להעיר מרש"י שבת קנ, ב ד"ה המבדיל. וראה פסחים קג, א.
18) דמ"ש (שם, ח. שם, יב) דבערב אכלו בשר

לקראת שבת

זו

שחרית וסעודת הערב (וכמ"ש בבעלי התוס' (פרשתנו טז, כב) ד"כל ימות השנה היו עושין מן העומר שני לחמים").

ומזה מובן גם בנוגע למן שירד בע"ש, "שני העומר לאחד" (פרשתנו שם), שהי' באופן של "הלילה הולך אחר היום", דלפי מה שהאריכו במפרשים ובפוסקים (ראה בכ"ז רבותינו בעה"ת שם. טור או"ח סרצ"א בשם "ירושלמי במכילתא" (ובמרדכי צוויין בב"י שם איתא "במכילתין"). וראה יפ"ת (השלם) לב"ר פי"א, ב. פ"י זה ינחמנו למכילתא פרשתנו (טז, ה) ופ' יתרו (כ, יא). ועוד) – מהעומר הראשון אכלו סעודת יום ששי וסעודת ליל שבת, והעומר השני הספיק להם לא רק ל(ב"ב¹⁹) סעודות דיום השבת אלא גם לסעודת הלילה שלאח"ז (מוצאי שבת)²⁰.

[ודוחק לומר שלא אכלו שום סעודה במוצ"ש לפי שכבר אכלו סעודה שלישית²¹ ביום השבת עצמו, שהרי מילתא דתמי' היא לומר שבמשך ארבעים שנה שהיו ישראל במדבר לא אכלו שום סעודה במוצ"ש (כי לא הי' להם מה לאכול)²². דנוסף לזה שבדרך כלל אוכל אדם סעודה (לו יהא סעודה קטנה) במוצאי שבת גם כשאכל סעודה שלישית (כנ"ל ס"א), הנה עוד זאת (ועיקר): כיון שמצד כבוד שבת חייבים ללוות את השבת ביציאתו ע"י סידור השולחן לסעודה גמורה, פשיטא שהיו עושין כן גם במדבר (ולהעיר שדוחק גדול לומר שיש ענין שמסדרים שולחן לסעודה גמורה מבלי לאכול כלל)].

ונמצא, שהלחם דסעודת מוצ"ש הי' מהעומר מן שהי' מיוחד לשבת.

ועפ"ז ניתוסף לנו ביאור בלשון חז"ל (ב"ר שם²³) עה"פ (בראשית ב, ג. ובפרש"י שם (וכן בפרש"י יתרו שם)) "ויברך גו' ויקדש" – "ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן כו' בערב שבת שני עומרים, וקדשו במן שלא ירד בו כל עיקר", דיש לומר, שהחילוק בין ב' הענינים ד"ברכו" ו"קדשו" אינו רק אם הוא ענין חיובי (שירדו שני עומרים בערב שבת) או שלילה (שלא ירד בו המן), אלא הו' ב' גדרים (וזמנים) שונים:

"קדשו במן" היינו ענין במן בקשר לקדושת שבת, דקדושת שבת מחייבת שלא ירד המן בזמן קדוש זה, וענין זה הוא רק בשעות דשבת גופא, בזמן דקדושת שבת (כולל ג"כ זמן של הוספה מחול על הקודש, שגם אז ישנה קדושת שבת);

21 ראה הנסמן לעיל בפנים. ובמושב זקנים עה"ת שם "וכי לא היו מקיימין ג' סעודות". ובפרט להדיעות (נשמנו לעיל בפנים) שהוא חיוב מה"ת.

22 במושב זקנים עה"ת בתי' הראשון, שאכלו של מוצ"ש בשבת (ע"ד הא דשבת קיח, א במתפרנס מן הצדקה – הובא לעיל ס"ב). אבל למסקנתו אכלו גם במוצ"ש, ע"ש.

23 וראה גם מכילתא יתרו שם.

19 ולדעת ר' חדקיי' (שבת קיז, סע"ב) – ג' סעודות (ליום השבת). וראה מושב זקנים שבהערה הבאה.

20 וכן מפורש בחזקוני פרשתנו (טז, כג) "והוא הדין לסעודת מוצאי שבת". וראה גם מושב זקנים (מבעה"ת) עה"ת (שם, ה). ועוד. שבת של מי (לשבת קיח, א) בשם ס' צבי קודש (ולהעיר מל' אדה"ז בשו"ע או"ח סרצ"א ס"ז). – וראה לקמן הערה 26.

לקראת שבת

משא"כ "ברכו במן", הרי ברכת המן ליום השבת אינה מוגבלת להזמן דקדושת שבת²⁴, אלא להמעת לעת דשבת. וכיון דזמן המעת לעת לענין ירידת המן הוא באופן של "הלילה הולך אחר היום", הרי גם לענין זמנה של ברכת המן דשבת כך הוא, שברכת המן דיום השבת נמשכת למוצאי שבת.

[ואדרבה, סעודת ליל ש"ק היתה מהעומר הראשון²⁵ שירד בשביל ערב שבת, ודוקא סעודת מוצאי שבת היתה מן העומר השני שירד במיוחד בשביל יום השבת²⁶, שבו קרה הנס ש"לא הבאיש ורמה לא היתה בו" (פרשתנו טז, כד²⁷)].

ד.

עפ"ז יבאר דיוק הלשון בשו"ע הנ"ל, דסעודת מוצ"ש הוא מנדר ג' סעודות עצמם

ויש לומר, שזהו ג"כ המקור להא דקדושת השבת נמשך עד זמן סעודת מוצ"ש (כנ"ל סעיף ב):

אע"פ שקדושת שבת (ממש) אינה אלא עד לאחרי הבלה, כשמבדילין בין קודש לחול, הרי ברכת השבת ("ויברך אלקים את יום השביעי" (בראשית שם), "על כן ברך ה' את יום השבת" (יתרו שם)) היא באופן שנמשכת עד סעודת מוצ"ש²⁸, כשם שב"ברכו במן" נכללה גם ברכת והספקת המזון לסעודה דמוצ"ש.

[ומובן ופשוט, דכשם שקדושת השבת, אע"פ שפירשו חז"ל ד"ויקדש אותו" היינו ש"קדשו במן", מ"מ הרי קדושת שבת היא בכל זמן ובכל הדורות, עד"ז הענין דברכת השבת הי' לא רק בזמן המדבר כשירד המן אלא הוא ענין תמידי בכל שבת בכל הדורות].

וזהו הטעם שסעודה זו היא "סעודת מלוה מלכה", שאז מלווים את השבת ביציאתו, כיון שבסעודה זו הוא גמר "ברכת" השבת.

— וע"פ המבואר בפנים נמצא, שגם במוצ"ש אכלו "מנה של שבת", עם כל הסגולות דאכילת שבת.

(27) וראה חזקוני הנ"ל הערה 20.

(28) ראה סי' האריז"ל (קול יעקב) במקומו, ש"צריך לשמוח בסעודה זו כמו בסעודת שבת כי בסעודה זו יש בה ג"כ הארת שבת, וע"י סעודה זו (שהיא "סעודה ד") נמשך "אור קדושת סעודות שבת לכל סעודות ימי החול" (ל' שער הכוונות ענין ויהי נועם. ועד"ז בסי' האריז"ל שם. פע"ח ש' השבת פכ"ד). וראה זח"ב (פח, א) שהובא בהערה 24 (וממשיך שם, "לסדרא פתורי' תלת זמני . . . ותשרי ברכתא עלי' כל שאר יומי דשבתא").

(24) וכ"ה לפי פי' הזהר (ח"ב פח, א. ועד"ז בזהר פרשתנו סג, ב): ויברך אלקים את יום השביעי. . . מה ברכתא אשתכח ב'. . . כל ברכאן כו' ביומא שביעאה תליין כו' מתברכאן מיני' כל שיתא יומין כו'. וראה הערה 28.

(25) אלא שיש דיעות שגם חצי עומר זה נתברך ועשו ממנו ב' לחמים (ראה בעה"ת שנסמן לעיל בפנים). וי"א שירדו ב' עומרים לשבת מלבד העומר דיום ששי (ראה יפ"ת ופי" זה ינחמנו שם. ועוד). ואכ"מ.

(26) להעיר מש"ך עה"ת פרשתנו עה"פ (טז, כה) "אכלוהו היום", כי הוא "מנה של שבת ואין ראוי לאכלו בחול". ע"ש (ועד"ז בספורנו שם. ועוד).

לקראת שבת

יט

וע"פ כהנ"ל אולי יש לומר עוד, שיסודה של סעודה זו הוא – זכר למן, דכיון שהעומר מן דשבת כלל גם הסעודה דמוצ"ש, לכן, כמו שחייבים באכילת ג' סעודות דשבת זכר למן, הרי זכר זה עצמו מחייב ג"כ אכילת סעודה זו (כמו שבנ"י במדבר אכלו סעודה זו מהמן שירד ליום השבת).

ועפכ"ז אתי שפיר ומחזור ביותר ל' אדה"ז הנ"ל "שסעודה זו אינה חובה כ"כ אלא מצוה מן המובחר בלבד", די ש לומר שכוונתו בזה, שע"י סעודת מלוה מלכה הרי המצוה דג' סעודות היא "מצוה מן המובחר". כלומר, אין החיוב דסעודת מלוה מלכה רק ענין בפני עצמו (כדי ללוות את השבת, שענין זה אינו ענין לשאר סעודות דשבת שזמנם בשבת עצמו), אלא הוא (גם) חלק מחובת ג' סעודות²⁹, דקיום מצות ג' סעודות באופן ד"מצוה מן המובחר" ה"ז כשאוכל גם סעודת מלוה מלכה, שאז הזכר ל"ברכו במן" הוא בשלימות³⁰.

להקדים סעודה ג' כו'. וי"ל שמטעם זה גופא נקט אדה"ז לשון "מצוה מן המובחר" להדגיש טעם ספיקו כו'. ולהעיר מפתח הדביר לשו"ע או"ח סי' ש' סק"א.

29) ועפ"ז מובן עוד יותר מ"ש באל"י רבה הנ"ל. 30) וי"ל שזהו גם הטעם שהעמידו אדה"ז בחצ"ע"ג (ראה לעיל הערה 1) – כי כיון דהוי "מצוה מן המובחר" דכללות מצות ג' סעודות אולי ראוי

דרכי החסידות

אגרות קודש מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ
מלויבאוויטש נ"ע בענייני עבודת השי"ת

תיקון המדות

"העובד את ה' החפץ בתקון עצמו הנה כשם שמחוייב לדעת חסרונות עצמו
... כן הוא צריך לדעת מעלות עצמו, הן במזג ותכונות נפשו, ברגילותו ובלבושי נפשו"

ההתפעלות לעומת העדר שימת לב

ב"ה ט"ז מרחשון תש"ד
ברוקלין
שלום וברכה!

במענה על מכתבו המלא צער ורגשי התפעלות יתרה;

הנה ההתפעלות היתרה מקלקלת יותר מהעדר שימת לב. דכאשר אחד מעיר את השני על איזה מדה לא טובה או הנהגה בלתי ישרה, או מעוררו על מדה והנהגה ישרה, והשומע אינו משים לבו לדברי האומר והמעורר – הנה עד כמה שהעדר שימת לב אל דברי המעורר אל הטוב והמעיר על הלא טוב, הוא רע, בכל זה הרי יש תקוה כי יזכור על הערת והתעוררות החפץ בטובתו, וסוף סוף יעמוד על דרך האמת לגרש את הרע ויבחר בטוב.

לא כן הוא בבעל התפעלות המתרגש בהתפעלות יתרה – שכשאומרים לו את חסרונו בהלא טוב שלו או כשמעוררים אותו הנה יתרגש ויתפעל ביותר ויבכה במר נפשו כי נוגע לו בלבו ("עס רירט אים אן אין הארצען"), הן הלא טוב או הרע שלו והן מה שהוא חסר אותה המדה טובה מה שעוררו אותו עליהם

לקראת שבת

כא

– אבל רובא דרובא הנה התרגשות ההתפעלות הגדולה אינה מביאה תועלת כלל אל הפועל, להיות נדמה לו אשר בההתרגשות וההתפעלות כבר תיקן את מחסוריו, ועקר את חסרונותיו והקנה בעצמו את המעלות הטובות.

העיקר – התיקון בפועל

אשר על כן הנה הרוצה בתקון מחסוריו, הן ב"סור מרע" והן ב"ועשה טוב" צריך לשום אורחותיו, ואל ידמה בנפשו אשר בהתרגשותו בהתפעלות כבר תיקן מה – אלא צריך לעבוד עם עצמו לעקור כל שרש פורה ראש ולענה במדות הרעות והרגילות הלא טובות או הרעות, ולהקנות בעצמו מדות והרגילות טובות.

ואופן העבודה בכללות הוא, שצריך להשגיח על עצמו כמו שמשגיח ומדריך את זולתו, וכן צריך להוכיח את עצמו על כל דבר לא טוב, בין שיהי' דבר שבמעשה או בדיבור או במחשבה, ולתבוע מעצמו בכל תוקף ענין התביעה, ולקרוא את עצמו – בינו לבין עצמו – בכל השמות של זלזול הראויים לו כמ"ש רבינו נ"ע בתניא, עד שיהי' מאוס בעיני עצמו כל ה'ציור' שלו כפי שהוא עתה, ויסדר לעצמו אופן תיקון מעשיו דבוריו ומחשבותיו, כמו שהוא עושה עם זולתו. וכן כאשר מטיב עניניו צריך להלל את עצמו – בינו לבין עצמו – כמו שהי' עושה עם זולתו.

לדעת גם מעלות עצמו

ואלה הם דברי קדש הקדשים אשר זכינו לשמוע מפי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק (מוהרש"ב מליובאוויטש) זצוקלה"ה נבג"ם זי"ע בחגיגת חג החגים י"ט כסלו תרס"ג, במעמד החבריא קדישא תלמידי ישיבת תומכי תמימים ונוסף עליהם הרבנים המשפיעים המשגיחים וזקני אנ"ש, וכבר נזכרו הדברים כמה פעמים:

העובד את ה' החפץ בתקון עצמו, הנה כשם שמחוייב לדעת חסרונות עצמו, הן ברגילותיו ולבושי נפשו במחשבה דיבור ומעשה ובטבע מדותיו ומהלך נפשו בכשרונותיו, כן הוא צריך לדעת מעלות עצמו, הן במזג ותכונת נפשו ברגילותו ובלבושי נפשו במחשבה, דיבור ומעשה ובטבע מדותיו וכשרונותיו.

כן הדבר, הרוצה בתיקון עניניו המוסריים, צריך לדעת את מחסוריו ולהשתדל לתקנם במועצות חכמה ודעת, לקבוע לו עתים מיוחדים אך ורק בשביל עצמו, ולעצור בעד ההתרגשות בהתפעלות יתרה, כ"א לעבוד ולעבוד ולתקן בתיקון אחר תיקון, עד אשר ברוב יגיעה הנה בעזר השי"ת יעלה בעילוי אחר עילוי במעמדו ומצבו המוסרי.

ובכל האמור ימצא מרפא לצערו, והשי"ת יעזור לו לפעול ולעשות גם עם עצמו וישמח את לבבו בעבודה פורי'.

